

TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Başkent Doğalgaz Dağıtım A.Ş. özelleştirme ihalesinin yürütmesinin durdurulması ve iptali istemiyle Danıştay'da dava açtı...

MMO'DAN ÖZELLEŞTİRME PEŞKEŞİNE KARŞI DAVA...

TMMOB Makina Mühendisleri Odası'nın, Başkent Doğalgaz Dağıtım A.Ş'nin özelleştirme ihalesinin yürütmesinin durdurulması ve iptali istemiyle Danıştay'da açtığı dava ile ilgili olarak Oda Yönetim Kurulu Başkanı Emin Koramaz, 30 Nisan 2008 tarihinde bir basın açıklaması yaptı. Basın açıklaması aşağıdadır.

Dava, doğal gaz dağıtımının kamu hizmeti olduğu; bu hizmetin özelleştirmesinin özel hukuk sözleşmeleri ve mülkiyet devri yoluyla yapılamayacağı, doğal gaz fiyatlarında kentler arası uygulama farklılığı yaratılacağı ve ihale sürecindeki usulsüzlüklere dayanarak açılmıştır.

Bilindiği üzere; 12.06.2007 tarihli 5669 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle 4646 sayılı Doğalgaz Piyasası Yasası'nın geçici-3. maddesine (e) bendi eklenerek, EGO Genel Müdürlüğü'nün doğal gazla ilgili bölümlerinin ayrı bir şirkete dönüştürülerek kısa süre içinde özelleştirilmesi ve özelleştirme gelirleri ile BOTAŞ'a olan EGO borçlarının faizleri silinerek, yalnızca anaparanın ödenmesi amacıyla özel bir değişiklik yapılmıştır. Bu düzenleme uyarınca EGO'nun doğal gaz birimlerini kapsayarak kurulan Başkent Doğalgaz Dağıtım A.Ş. özelleştirme ihalesi, çok özel biçimde hukuk ve Anayasa'ya aykırılıklar eşliğinde yapılmıştır. Odamızın açtığı dava gerekçeleri aşağıda özet bir şekilde kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır.

Kamu Hizmetinin Özelleştirilmesi Kamu Yararına ve Anayasa'ya Aykırıdır

Doğal gaz dağıtımının toplumdaki tüm bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda ve eşit bir şekilde yararlandırılmalarının sağlanması, Anayasa'nın 2. maddesinde düzenlenen sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir. Bu yönüyle doğal gaz dağıtımını kamu hizmeti niteliğindedir. Yine Anayasa'nın mahalli idareleri düzenleyen 127. maddesi ve kamu hizmetlerini düzenleyen 128. maddesi göz önüne alındığında, böylesi kamusal bir hizmetin mahalli idarelerce yürütülmesi gerekmektedir. Genel olarak doğal gaz dağıtım hizmetinin kamu idaresinin asli görev ve yetki alanından çıkarılarak özelleştirilmesinin kamu yararına ve dolayısıyla Anayasa'ya aykırı olduğu kanısındayız.

İşletme hakkı yanında doğal gaz dağıtım şebekesinin mülkiyetinin de devredileceği özelleştirme kamu yararına ve hukuka aykırıdır.

Şehir içi doğal gaz dağıtım şebekeleri, fiziki ve ekonomik imkânsızlık gibi nedenlerle doğal tekel konumunda ve temel bir kamu hizmetinin kullanıcı yurttaşlara ulaştırılmasının tek altyapısını oluşturmaktadır. Bu yönüyle ülke yurttaşlarına doğal gazın temini ve dağıtım şebekelerinin mutlaka kamu idaresinin tasarruf, gözetim ve denetimi altında bulundurulması bir zorunluluktur.

Yasada EPDK tarafından kentsel doğal gaz dağıtım şirketlerine verilecek lisansların en çok 30 yıl süreli olduğu belirtilmektedir. 4646 sayılı Yasa'nın Geçici-3. maddesine eklenen (e) bendindeki; "EGO Genel Müdürlüğü'nün mülkiyet ve/veya işletmesinde bulunan doğal gazın şehir içi dağıtımını ile ilgili tüm altyapı tesisleri (...)

Yapılacak protokolle şirkete devredilir" ibaresinden, dağıtım şebekesinin mülkiyetinin devrinin değil, işletme hakkının kullanılabilmesi için mevcut altyapı tesislerinin lisans süresiyle sınırlı olarak işletme hakkının devri olarak anlaşılması gerekmektedir.

Buna karşın ihalenin dayanaklarından olan ilan, şartname ve benzeri işlemlerde; lisans süresi olan 30 yıl boyunca kent içi doğal gaz dağıtım şebekesinin işletme hakkının devredileceği, bu süre sonunda ilgili kamu idaresine iade edileceği yolunda herhangi bir düzenleme mevcut değildir. İkinci bir doğal gaz dağıtım şebekesinin kurulmasının fiziki ve ekonomik imkânsızlığı göz önüne alındığında, doğal gaz dağıtım şebekesinin mülkiyetinin de devredildiği bu özelleştirmeye; 30 yıllık lisans süresi sonunda Ankara'da dağıtım şebekesi sorununun gündeme geleceği açıktır. Doğal gaz gibi kamunun temel ihtiyaçlarından olan bir enerji dağıtım şebekesinin mülkiyetinin kamu idaresinde kalması gerekmektedirken,

mülkiyetin devrini içeren bu özelleştirme çok açık bir şekilde kamu yararına ve hukuka aykırılık oluşturmaktadır.

Doğal Gaz Dağıtımının Özel Hukuk Sözleşmeleriyle Gördürülmesi Mümkün Değildir

Anayasa'nın "Devletleştirme ve Özelleştirme"yi düzenleyen 47. maddesinde; kamu idarelerince yürütülen hizmetlerin özel hukuk sözleşmeleriyle gördürülebilmesi ancak yasada açık hüküm bulunması koşuluna bağlanmıştır. Söz konusu özelleştirmeye yetki veren Yasa Hükümünde ise bu konuda herhangi bir açık hüküm bulunmamaktadır. Diğer yandan doğal gaz dağıtım faaliyetinin niteliği bu faaliyetin devrini ancak imtiyaz sözleşmesi yoluyla mümkün kılar. Ancak söz konusu özelleştirmenin tanıtım dokümanı, şartnamesi ve ekleri incelendiğinde, yapılacak devire ilişkin sözleşmenin özel hukuk sözleşmesi olduğu görülmektedir. Dava konusu işlemler bu açıdan da hukuka aykırıdır ve iptali gerekmektedir.

Ankara Doğal Gazı En Yüksek Bedelle Tüketen Kentlerden Biri Olacaktır

EPDK, doğal gazın ulaştırıldığı/ulaşacağı kentlerde, "Kentsel Doğal Gaz Dağıtım Lisansları" nı ihale etmekte ve ihalelerde birim hizmet ve amortisman bedeli olarak en düşük bedeli teklif eden şirketlere, 30 yıllık süreyle bu lisansları vermektedir. Bu 30 yılın ilk 8 yılı içinde şirket, satın aldığı gaz bedeline birim hizmet ve amortisman bedeli olarak ihalede bildirdiği fiyattan fazla bir fiyat ekleyemez. Sonuçlanan Kentsel Doğal Gaz Dağıtım Lisans ihalelerinde çıkan birim hizmet ve amortisman bedelleri de 0-0,038 YTL/m³ (0-3,16 USD cent) arasındadır. Ancak Yasa gereği Ankara'da özelleştirilecek kuruluşu satın alacak şirkete, Türkiye'deki en yüksek birim hizmet ve amortisman bedeli olan 5,555 USD cent/m³ tahsil etme olanağı tanınmıştır. Bu rakam, diğer şehirler için EPDK lisans ihalelerinde verilen en yüksek birim hizmet ve amortisman bedelinin yüzde 76 fazlasıdır. Ülke genelindeki birim hizmet ve amortisman bedeli ortalaması ise "1" USD cent/m³'e tekabül etmektedir. Bu ayrıcalıklı uygulama ile Ankara, Türkiye'de doğal gazı en pahalı kentlerden biri olacaktır.

İhaleden çok kısa bir süre önce Baymina Enerji'nin Başkent Doğalgaz A.Ş.'ye devri ve Kızılcahamam Dağıtım Bölgesi için EPDK'dan talepte bulunulması, ihaleye katılımları ve ihale bedelini etkiler niteliktedir.

25 Aralık 2007 tarihli Başkent Doğalgaz A.Ş.'nin özelleştirilmesine ilişkin ilanda ihale tarihi 26 Şubat 2008 olarak belirlenmiş, daha sonra 14 Mart 2008 tarihine ertelenmiştir. Bu

süreçte Baymina Enerji'nin devri ve Kızılcahamam Dağıtım Bölgesinin Başkent Doğalgaz A.Ş.'nin dağıtım bölgesine dahil edilmesi için Başkent Doğalgaz A.Ş.'nin girişimlerde bulunduğu ve büyük bir olasılıkla Değer Tespit Komisyonu'nca bedel belirlenmesinden sonra Baymina Enerji'nin devrinin gerçekleştirildiği bilinmektedir.

Yine ihaleden çok kısa bir süre önce Başkent Doğalgaz A.Ş. tarafından EPDK'ya başvuruda bulunularak Kızılcahamam Dağıtım Bölgesinin devrinin istendiği, EPDK'nın 28 Şubat 2008 tarihli Kararı'ndan anlaşılmaktadır. Her ne kadar söz konusu Karar'da, mevzuat gereği söz konusu bölge için lisans ihalesine çıkılacağı, herhangi bir başvuru olmaması halinde söz konusu dağıtım bölgesinin Başkent Doğalgaz A.Ş.'ye devredileceği belirtilmekte ise de bugüne kadar lisans ihalesine herhangi bir başvuruda bulunulmadığı alınan duyurular arasındadır. Dolayısıyla Kızılcahamam Dağıtım Bölgesinin, ihale gerçekleştirildikten sonra Başkent Doğalgaz A.Ş.'nin dağıtım bölgesine dahil edilmesi söz konusudur. Bu gelişmeler doğal gaz dağıtım alanını genişletici ve dolayısıyla ihale bedelini artırıcı niteliktedir. İhale bu açıdan da hukuka ve kamu yararına aykırı bir şekilde yapılmıştır.

İhale Usulü Kamuoyunda Kuşku Yaratmıştır

Diğer yandan ihalede uygulanan pazarlık usulünün alışlagelmişin dışında gerçekleştiği yönünde kamuoyuna yansıyan bilgiler arasında; ihalenin saat 16.00'da başlayacağı ilan edilmişken, tekliflerin katılımcıların önünde değil ihale başlamadan açıldığı, katılımcılar zarfların açılmasını beklerken birden ilk tur sonucuyla karşılaştıkları, kapalı zarfla eleme yapılması yerine şirketlerle birebir görüşme için ihalenin hemen başında 1,5 saat ara verildiği, ihalenin belli bir yönteminin olmadığı vb. hususlar bulunmaktadır. Bu olgular özelleştirmenin ihale süreci yönünden de incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

TMMOB Makina Mühendisleri Odası; yukarıda sıralanan nedenlerle, tüm kentsel kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini ve piyasa faaliyeti haline dönüştürülmesini öngören Dünya Bankası, IMF ve AB uyum politikalarının bir parçası olarak gündeme gelen Başkent Doğalgaz Dağıtım A.Ş.'nin yüzde 100'üne tekabül eden hisselerinin blok satış yöntemi ile özelleştirilmesine ilişkin ihale işlemi ve bu ihale işleminin dayanaklarından olan Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi kararlarının öncelikle yürütmesinin durdurulması ve iptaline karar verilmesi istemi ile Danıştay'da dava açmıştır.

**TMMOB Makina Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu Başkanı
Emin KORAMAZ**

Danıştay, ERDEMİR özelleştirmesinde satışa onay veren Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı'nı iptal etti...

ERDEMİR ÖZELLEŞTİRMESİYLE İLGİLİ YÜKSEK YARGI KARARLARI 'ÖZELLEŞTİRME ACELECİLİĞİ'NE "DUR!" DEMEKTEDİR

Danıştay'ın ERDEMİR özelleştirmesinde satışa onay veren Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı'nı iptal etmesi üzerine Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Emin Koramaz, 1 Mayıs 2008 tarihinde bir basın açıklaması yaparak; "Danıştay'ın Bu Kararı ile ERDEMİR'in Devri Yasal Dayanaktan Bir Kez Daha Yoksun Kalmıştır" dedi. Emin Koramaz'ın yaptığı basın açıklaması aşağıdadır.

Bilindiği üzere ERDEMİR'in özelleştirilmesi sürecinde Rekabet Kurulu'nun devire izin veren Kararı'na karşı Odamızca açılan davada, söz konusu izin Kararı'nın önce yürütmesi durdurulmuş, yapılan yargılama sonunda da iptaline karar verilmiştir. Danıştay 13. Dairesi'nce yine Rekabet Kurulu'nun devire izin Kararı'na dayanılarak tesis edilen ve ERDEMİR'in özelleştirilme suretiyle satışına onay veren Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı'nın da iptaline karar verilmiş bulunmaktadır.

Danıştay 13. Dairesi'nin söz konusu Kararı'nda özetle; devire izin veren ilk Rekabet Kurulu Kararı'nın yürütmesinin durdurulması üzerine Rekabet Kurulu'nca yeni bir karar tesis edilmiş olmasına karşın; sonradan alınan Rekabet Kurulu Kararı'nın dava konusu Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı'nı hukuka uygun hale getirmesinin söz konusu olamayacağı gerekçesine yer verilerek, ERDEMİR'in özelleştirme yoluyla satışına onay veren Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı'nın iptaline hükmedilmiştir.

Danıştay'ın bu Kararı ile ERDEMİR'e ilişkin özelleştirme sürecinde tesis edilen işlemlerden biri ortadan kalkmış ve ERDEMİR'in devri yasal dayanaktan yoksun kalmıştır.

Özelleştirmelere karşı yürüttüğümüz hukuksal mücadele süreçlerinde her zaman söylediğimiz gibi, Danıştay 13.

Dairesi'nin Kararı bir kez daha göstermiştir ki; yangından mal kaçırıcısına yapılan böylesi önemli özelleştirme işlem ve süreçlerinde ciddi yanlışlar yapılmaktadır.

Stratejik öneme sahip, kamuya büyük gelir getiren işletme, varlık ve değerlerin önü alınamaz bir istekle özelleştirilmeleri sırasında yapılan bu yanlışlar, özelleştirme aceleciliği dolayısıyla kamu yararına uygunluk değerlendirmesinin yeterince yapılmadığını ortaya koyar niteliktedir.

Artık ERDEMİR gibi ülkenin ve kamunun genelini ilgilendiren bir özelleştirmede devir yapılmadan, bu özelleştirmeye karşı yürütülen yargı sürecinin beklenmesi, Kanuni İdare İlkesinin bir gereği olarak kabul edilmelidir.

ERDEMİR özelleştirme sürecinde satışa onay veren Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı, yargı kararı ile iptal edilmiş olduğundan, satışa onay kararına dayanılarak yapılan devir işleminin de hukuksal dayanağının ortadan kalktığı ve ERDEMİR'in kamuya iade edilmesi gerektiği çok açıktır.

**TMMOB Makina Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu Başkanı
Emin KORAMAZ**

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ RAPORU AÇIKLANDI

Nisan 2008'de MMO Genel Kurulunda delegelere sunulan İş Sağlığı ve Güvenliği Oda Raporunu hazırlayanlardan, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Sekreteri Ali Ekber Çakar'ın rapor hakkında verdiği özet bilgiler aşağıdadır.

İş sağlığı ve güvenliği bütün çalışanları ilgilendiren, çalışma yaşamının en temel unsurlarından biridir. İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin göstergeler, temel insan hakları, çalışma yaşamı ve ülkelerin gelişmişliklerine ilişkin önemli göstergeler sunmaktadır. Ancak SSK ve diğer resmi istatistikler bile göstermektedir ki ülkemizde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin gereken önem verilmemekte, yasa, yönetmelik ve uygulamalarda yetersiz kalmaktadır. İşveren kesimi neo-liberal ekonomik politikaların da etkisiyle konuya gereken özeni göstermemektedir.

2007 yılı ve 2008 yılının ilk ayları ülkemizde iş kazalarının yoğun olarak konuşulduğu bir dönem olmuştur. Odamız iş kazalarında yaşamlarını yitiren, sakatlanan ve meslek hastalıkları sonucu yaşamları kısıtlanan insanların dramlarının nedenlerini bu raporda bilimsel, teknik, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla irdelemektedir.

İş sağlığı ve güvenliği konusunda 8 yıldan beri 4 kongre düzenleyen, eğitimler yapan ve yayın faaliyetlerinde bulunan Odamız; bu konudaki yasa ve uygulama sorunlarını bu raporda irdelemekte ve kapsamlı çözüm önerileri dile getirmektedir. Raporda dünyada durum, iş sağlığı ve güvenliği kavramının dünya ve ülkemizdeki gelişimi, Türkiye'deki iş kazalarına ilişkin veriler, meslek hastalıkları ve iş kazaları, iş güvenliği, İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları, İş Yeri Hekimi, İş Sağlığı ve Güvenliği Mühendisi konuları irdeleniyor. Raporda ayrıca MMO'nun konu özgülündeki çalışmaları, çözüm önerileri ve MMO'nun düzenlediği iş sağlığı ve güvenliği kongrelerinin sonuç bildirgeleri ve 4857 Sayılı İş Yasası kapsamında yayımlanan yönetmelikler ile Türkiye Cumhuriyeti tarafından onaylanan ILO Sözleşmelerine yer veriliyor.

Dünyada Durum

İş sağlığı ve güvenliği tüm dünyada önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Her yıl azımsanmayacak sayıda insan, çok rahatlıkla engellenebilecek, hukuken

de engellenmesi zorunlu olan iş kazaları ve meslek hastalıklarından dolayı yaşamını yitirmekte veya engelli hale gelmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) rakamlarına göre dünyada;

- ▶ Her yıl 270 milyon iş kazası gerçekleşmektedir.
- ▶ Her yıl yaklaşık 2 milyon 200 bin insan iş kazaları ve meslek hastalıkları nedeniyle yaşamını yitirmektedir.
- ▶ Her gün yaklaşık 6 bin kişi iş kazası veya meslek hastalıkları nedeniyle yaşamını kaybetmektedir. Yıllık toplamda 350 bin kişi iş kazası, 1 milyon 700 bin kişi ise meslek hastalıklarından dolayı yaşamını yitirmektedir.
- ▶ Her yıl 160 milyon insanda çalışmadan kaynaklı meslek hastalığı meydana gelmektedir.
- ▶ Her yıl, zehirli maddelerden dolayı 438 bin işçi yaşa-

minı yitirmekte ve dünyada meydana gelen cilt kanseri hastalıklarının yüzde 10'unun iş yerlerinde zehirli maddelerle temas yüzünden oluştuğu belirtilmektedir.

- ▶ Her yıl asbest yüzünden 100 bin kişinin yaşamını yitirdiği tahmin edilmektedir. Dünyada asbest üretimi 1970'lerden bugüne sürekli azalmasına rağmen, geçmiş dönemde temasta bulunanlar için risk hâlâ devam etmektedir.
- ▶ Her yıl silis tozundan kaynaklanan ve ölümcül bir akciğer hastalığı olan silicosis, on milyonlarca insanın hayatını etkilemektedir. Latin Amerika'da maden işçilerinin yüzde 37'si bu hastalığa yakalanmış durumdadır ve bu oran 50 yaşın üzerindeki işçilerde yüzde 50'ye yükselmektedir. Hindistan'da taş kalem işçilerinin yüzde 50'si ve taş kırma işçilerinin yüzde 36'sı bu hastalığa yakalanmış durumdadır.
- ▶ Tüm dünyada istihdam açısından önemli bir yer tutan inşaat sektöründe oldukça yüksek sayılarda iş kazası yaşanmaktadır. Sektörde mekanizasyon artmasına karşın el emeği hâlâ büyük bir rol oynamaktadır. Dünyada inşaat sektöründe her yıl 60 bin ölümcül kaza yaşanmakta ve buna göre her 10 dakikada 1 kişi bu şekilde iş kazası sonucu yaşamını yitirmektedir.

Türkiye'de Durum

Türkiye'de bu alandaki temel sorunlar; toplumsal formasyonumuz, sanayileşmenin gelişimindeki özgünlükler, özelleştirme-sendikasılaştırma-taşeronlaştırma, çalışma yaşamına yaklaşım, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin düzenlemelerin yetersizliği, gerekli yatırımların yapılmaması, 4857 sayılı Yasa, bu Yasa'nın gerekli denetimleri esnetmesi, mühendislik ve hekimlik uygulamalarına ilişkin yasal eksikler, işveren kesiminin konuya gereken önemi vermemesi, kayıt dışı istihdam, kadın ve çocuk emeği sömürüsü ile kayıt dışı ekonominin büyüklüğünden kaynaklanmaktadır.

Çalışma yaşamında yaygınlaşan ilkel koşullar ile iş sağlığı ve güvenliği alanındaki sorunlar ülkemizdeki genel tablo ile birleşmektedir. İstanbul Davutpaşa'da bir iş merkezinde gerçekleşen yangın ve patlama ile Tuzla tersanelerindeki ölümler, Türkiye'deki iş sağlığı ve güvenliği politikalarının ne durumda olduğunun aynasıdır. Türkiye sanayisi ve ça-

alışma yaşamı iş kazaları, ölüm ve yaralanmada rekorlara koşma yolundadır.

Bu durum Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası ile daha da pekişecektir. Yasa ile ülkede yaşayan hemen herkes olumsuz bir şekilde etkilenecek; sosyal sigorta ve sağlık haklarına erişim güçleştirilecek ve giderek daha da olanaksız kılınacaktır. Yasa ile iş kazası ve meslek hastalığı sonucu yüzde 25 ve daha yüksek oranda sakat kalan çalışanlara bağlanan sürekli iş göremezlik gelirininki alt sınırı da kaldırılmaktadır.

Türkiye'de iş sağlığı ile ilgili yasal düzenlemelere göre 50'den az sayıda işçinin bulunduğu iş yerlerinde sağlık birimi oluşturulması zorunlu değildir. "İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu" (İSGK) 50 ve daha çok sayıda işçinin çalıştığı iş yerleri için öngörülmüştür. Dikkat edelim, bu mekanizma Türkiye'deki toplam iş yerlerinin ancak yüzde 1,5'inde işlemektedir. Gerçekte böyle iş sağlığı ve güvenliği politikası olmaz!

Çalışma yaşamı mevzuatı bakımından dikkate değer bir başka yön de mevzuatın bütün çalışma alanlarını kapsamıyor olmasıdır. İş Yasası, başlıca "sanayi ve ticaret" işlerini kapsamına almakta, tarım sektörünün tamamı, hizmet sektörünün de bir bölümü ile KOBİ'lerin büyük bir bölümü kapsam dışında bırakılmaktadır.

Oysa ülkemizde meydana gelen iş kazalarının yüzde 60'ından fazlası 50'den az işçi çalıştıran iş yerlerinde; yani İSGK'ların kurulmasının gerekli/zorunlu tutulmadığı iş yerlerinde yaşanmaktadır. Aynı şekilde iş kazalarının yüzde 50'si, 9 ya da daha az çalışanı olan iş yerlerinde meydana gelmektedir. Bu iş yerleri KOBİ'lerin yüzde 90'ını temsil etmektedir.

Kısacası en yüksek iş kazası oranı, toplam iş yeri sayısının yüzde 98'ini oluşturan ve İSGK, İş Yeri Hekimi, İş Güvenliği Uzmanı, İş Yeri Hemşiresi veya Sağlık Memuru bulundurma gibi zorunlulukların bulunmadığı KOBİ'lerde görülmektedir.

Diğer yandan çalışma yaşamında esnek istihdam ve esnek üretimin yaygınlaşması ile çalışma saatlerinin artmasının iş kazalarında önemli rolü bulunmaktadır. 2000 yılından 2007'ye istihdamdaki artış oranı resmi verilerde yalnızca yüzde 1'dir. 2002-2006 yılları arasında sanayide yüzde

16 oranında bir istihdam düşmesi söz konusudur. İstihdamdaki bu durumun yüzde 8'lik kapasite ve yüzde 25 sanayi endeksini artırması olanaksızdır. Bu durumda geriye bir tek seçenek kalmaktadır: Çalışma saatlerinin ortalama yüzde 15,9 artmış olması. Artan çalışma saatleri ise, iş kazalarına açık davetiye çıkarmakta ve beden haddinden fazla yıpranması uzun vadede kalıcı meslek hastalıklarına neden olmaktadır.

İş Müfettişliğindeki Yetersizlikler Sanayide Denetimsizliği Yaygınlaştırıyor

Bir diğer önemli konu da İSG Kurulu kurmakla yükümlü iş yerlerinin, mevzuatı yerine getirip getirmediğinin denetlenmesi gerektiğidir. İş yerlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından denetimi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na (ÇSGB) bağlı iş müfettişleri tarafından yapılmaktadır. Ancak yetersiz olan müfettiş kadroları ile ülkemizdeki tüm iş yerlerinin her yıl ancak yüzde 5'e yakını denetlenebilmektedir. Bu durum acı sonuçlar yaratmaktadır.

Örneğin Tuzla tersaneleri ile Davutpaşa'da bir iş merkezinde yaşanan ölümlerden hareketle de görüldüğü gibi ÇSGB yaptırım uygulamadan olayları seyretmekle yetinmektedir. Son günlerde Tuzla Tersanesi işverenleri ile yapılan protokol sonucu iş yerlerinde verilmesi gereken eğitimleri de ÇSGB üstlenmiştir. Denetim faaliyetlerini personel yetersizliği nedeniyle zaten asgari seviyelerde götürebilen Bakanlık, meslek odalarını yok sayarak eğitim faaliyetlerini de üstlenmiş durumdadır. Bu durum denetim alanında daha da büyük boşluklar doğuracaktır.

İş Güvenliği Mühendisi ile Teknik Eleman Bir Tutulamaz

İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı'nda, sağlık hizmetleri dışındaki tüm hususlar mühendislik dallarını ilgilendirmektedir. İş sağlığı ve güvenliği, tıp bilimleri, mühendislik bilimleri ve sosyal bilimleri içeren çok bilimli (multi-disipliner) bir konudur.

4857 sayılı Yasa'ya göre sanayiden sayılan, devamlı olarak en az 50 işçi çalıştıran ve 6 aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı iş yerlerinde işverenler, iş güvenliği önlemlerinin sağlanması, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesi için alınacak önlemlerin belirlenmesi ve uygulanma-

sının izlenmesi hizmetlerini yürütmek üzere iş yerindeki işçi sayısına, iş yerinin niteliğine ve tehlikelilik derecesine göre bir veya daha fazla mühendis ya da teknik elemanı görevlendirmekle yükümlüdürler.

Ancak 2004'te yürürlüğe giren İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları İle Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelikte İş Güvenliği Mühendisliği yerine, "İş Güvenliği Uzmanı" gibi bir tanım getirilerek mühendislik ile teknik elemanlık birbiriyle eşdeğer tutulmuş ve ayrıca Odalarından İş Güvenliği Belgesi almış olan mühendislerin hakları yok sayılmıştır. Yönetmeliğin Yasa'da öngörülen amaçları yok sayması, TMMOB'yi taraf olarak görmemesi vb. nedenlerle TMMOB ve Odamız tarafından Yönetmeliğin yürürlüğünün durdurulması ve iptali için dava açılmış ve 2006 yılında yürürlüğü durdurulmuştur. İş güvenliği mühendislerinin çalışma ilkelerini düzenleyecek yasal boşluğun bir an önce giderilmesi gereklidir.

Türkiye'deki İş Kazalarına İlişkin Bazı Veriler

SSK'lı olmayan kayıt dışı çalışanların uğradıkları ve SSK'ya bildirilmeyen iş kazaları ve meslek hastalıkları da göz önüne alındığında aşağıdaki SSK verilerinin gerçeğin birkaç kat altında olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Zira çalışanların ancak yüzde 35'i sosyal sigortalar kapsamındadır.

İş ve meslek hastalıkları sonucu ölüm sayısı 1997'de 1.473 iken, 2003'e kadar görece düşüş göstermiş; 2004'ten itibaren artışa geçerek 2006'da 1.601'e ulaşmıştır.

SSK istatistiklerine göre; 2006 yılında gerçekleşen 79.027 iş kazasında 1.601 çalışan insanımız yaşamını yitirmiş, 2.267 kişi sürekli iş göremez (sakat) duruma düşmüş, 574 kişi meslek hastalığına yakalanmıştır.

İş kazaları sonucu toplam 1.895.235 gün geçici iş görmezlik oluşmuş ve çalışanlar 56.225 günü hastanede geçirmişlerdir.

İş kazasının en yüksek olduğu saat, çalışma diliminin ilk saatleridir.

İşbaşı yapıp ilk bir ay içerisinde meydana gelen kazaların toplam kazaya oranı yüzde 9'dur.

Yeni işe giren her 100 kişiden yaklaşık 9'u iş kazasına maruz kalmaktadır. Birçok faktöre bağlı olarak iş kazalarının yüksek çıkmasının temelinde eğitim almamış personele işbaşı yaptırılması bulunmaktadır.

En fazla kaza yaşanan sektör 10.283 iş kazası ile toplam iş kazalarının yüzde 14'ünü oluşturan "metalden eşya imalatı"dır. İkinci sırada 6.483 iş kazası ile toplam kazaların yüzde 9'unu oluşturan inşaat sektörü ve üçüncü sırada 6.011 iş kazası ile toplam kazaların yüzde 8,5'ini oluşturan kömür madenciliği geliyor.

En fazla ölüm yaşanan sektörler arasında ise 290 kişi (% 25) ile inşaat sektörü birinci sırada, 163 kişi (% 10) ile nakliyat ikinci sıradadır. Ancak ilginç olan "bilinmeyen" kategorisinin yüzde 32 ile asıl birinci olmasıdır.

Her 6 dakikada bir iş kazası meydana gelmekte, her 5 saatte 1 çalışan insanımız (her gün en az 4 çalışan) hayatını kaybetmekte, her 4 saatte 1 çalışan sürekli iş göremez şekilde sakat kalmaktadır.

En fazla iş kazası yaşanan il, 9.697 kaza ile İstanbul; onun ardından 9.258 iş kazası ile İzmir ve 7.440 iş kazası ile Bursa gelmektedir.

İş kazası sonucu bir daha çalışamayacak şekilde sakat kalan kişilerin sayısına (sürekli iş göremezlik) bakıldığında 330 kişi ile İstanbul yine birinci sırada; ama hem nüfus hem de sanayileşme açısından diğer pek çok ilden sonra gelen Zonguldak iş göremezlik rakamlarında 244 kişi ile ikinci sırada gelmektedir.

Zonguldak aynı zamanda iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölümlerde 22 kişi ile 14. sırada ve toplam iş kazası sayısında 2.988 kaza ile 7. sırada yer alıyor. Bilindiği gibi Zonguldak bir maden kentidir ve kömür madenciliği ülke genelindeki toplam iş kazalarının yüzde 8'ini oluşturmaktadır.

İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölümlere bakıldığında da İstanbul 152 ölümlerle birinci sırada yer almakta, onu 106 ölümlerle Ankara ve 60 ölümlerle Antalya takip etmektedir.

Kadınların en fazla iş kazası geçirdikleri sektörler ise 835 iş kazası ile dokuma sanayi birinci, 493 iş kazası ile giyecek ve hazır dokuma eşya sanayi ikinci sırada, 335 iş kazası ile de gıda sanayi üçüncü sırada gelmektedir. Çalışma yaşamındaki cinsiyet oranına benzer olarak, iş kazalarında da kadınların geçirdikleri iş kazası sayısı erkeklerinkinin çok altındadır; ancak bunun istisnası olan birkaç sektör vardır. Giyecek ve dokuma eşya sanayinde kadınların geçirdiği iş kazası sayısı erkeklerin geçirdiği iş kazası sayısının 10 katıdır.

İllere göre iş kazasında 560 kadınla Bursa kadınların en fazla iş kazasına uğradığı il olmakta; Bursa'yı 442 kadınla İstanbul ve İzmir izlemektedir.

Meslek Hastalıkları Gerçeğinden Çok Az Görünüyor

Henüz ülkemizde meslek hastalıkları ile ilgili yaygın bir çalışma yoktur ve çalışanlarımız bazı hastalıkların meslek hastalığı olup olmadığını dahi bilememektedir.

Meslek hastalıklarında az görünen sayı aldatıcıdır. Dünyada iş kazaları oranı yüzde 44, meslek hastalıkları oranı yüzde 56 iken, Türkiye'de iş kazaları oranının yüzde 99, meslek hastalıklarının yüzde 1 olması çok açık bir çelişki oluşturmaktadır. Dünyada her yıl 160 milyon kişi meslek hastalıklarına yakalanıyor iken, Türkiye'de sayının 574 ol-

ması; yine dünyada her yıl 1 milyon 700 bin kişi meslek hastalıklarından dolayı yaşamını kaybederken, Türkiye’de ölüm sayısının en son 9 olması anlaşılır değildir.

Ülkeler arasında değişmekle birlikte, genel olarak, meslek hastalıkları görülme sıklığının binde 4–12 arasında değişmesi beklenmektedir. Bu beklentiye göre, Türkiye’de yalnızca zorunlu sigortalı sayıları üzerinden her yıl en az 32 bin yeni meslek hastalığı olgusu saptanması gerekir. Tüm çalışanlar söz konusu olacak olursa, olgu sayısının 90 bin ile 270 bin arasında olması beklenmelidir.

Türkiye’deki olgu sayısındaki aşırı düşüklük, meslek hastalıklarının tanı konulması sürecini yeniden değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Türkiye’de meslek hastalıkları tanısının konulması, tedavinin düzenlenmesi ve rehabilitasyonunun sağlanması çok sorunlu bir alandır. Daha da önemlisi, meslek hastalıklarının önlenmesine ilişkin herhangi bir kamusal eylem planımız yoktur.

İş Kazalarının Bazı Maliyetleri

İş kazası sonucu çalışamayacak durumda sakat kalan veya çalışma gücü azalan işçiyi bu kez başka bir önemli sorun olan işsizlik beklemektedir. İş kazasına uğrayan işçi eğer sosyal güvenlik kapsamında ise geçici ya da sürekli iş göremezlik ödeneği almaya hak kazanmaktadır. Ancak, sürekli iş göremez duruma düştüğünde gelir yaratma yeteneği azalacak, rehabilitasyon sonrası daha düşük gelir getiren bir işte çalışmak zorunda kalacaktır. İş kazasına uğrayan işçi sosyal güvenlik kapsamında değilse yukarıdaki olasılık da ortadan kalkmaktadır.

Ülkemizde çalışanların ancak yüzde 35’inin sosyal sigortalar kapsamında olduğu düşünüldüğünde konunun önemi ve iş kazalarının işçi açısından maliyetinin boyutları daha iyi kavranacaktır.

İş kazalarının net olarak maliyeti yalnızca SSK verilerinde görülmektedir. Dolaylı harcamalar, doğrudan harcamaların 4 ile 10 katı arasında gerçekleşmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde iş kazaları ve meslek hastalıklarının toplam maliyetinin, bu ülkelerin GSMH’nın yüzde 1’i ile yüzde 3’ü arasında değiştiği tahmin edilmektedir. Bu açıdan Türkiye’de en iyimser rakamla, iş kazaları ve meslek hastalıklarının toplam maliyetinin 4 milyar YTL olduğu tahmin edilmektedir.

Çözüm Önerileri

- 1- 4857 sayılı İş Yasası tamamen işverenlerin çıkarları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Esnek ve kural dışı çalışmayı, işçileri başka işverenlere kiralamayı, taşeronlaştırmayı yasal hale getiren, kıdem tazminatlarını, fazla mesai ücretlerini, sendikal hak ve yetkileri budayan bu Yasa yerine bütün tarafların katılımı ile demokratik bir yasa çıkarılmalıdır. İş Mevzuatı, ekserisi “insan” olan çağdaş bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- 2- ÇSGB tarafından hazırlanan “İş Sağlığı ve Güvenliği Kanun Tasarısı Taslağı” TMMOB, Türk Tabipleri Birliği (TTB), Türkiye Barolar Birliği (TBB), sendikalar ve üniversitelerin görüşleri alınarak yeniden düzenlenmelidir.
- 3- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yasa, tüzük ve yönetmelikler uluslararası sözleşme, standart ve normlar dikkate alınarak yenilenmeli ve hayata geçirilmelidir.
- 4- İş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili ulusal politikaların oluşturulmasında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği’ne bağlı ilgili meslek odaları, Türk Tabipleri Birliği, Türkiye Barolar Birliği ve sendikaların katılımı sağlanarak kararlar alınmalıdır.
- 5- Başta KOBİ’ler olmak üzere 50’den daha az çalıştıran iş yerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının kurulması yasalarla güvence altına alınmalıdır. İş sağlığı ve güvenliği hizmetleri bütün iş yerlerini ve tüm çalışanları kapsamalı; sektör ve kurum farkı gözetmeksizin tüm iş yerleri için geçerli olmalıdır. Bu kurulların eğitilmiş ve yetkilendirilmiş kişilerden oluşturulması sağlanmalı ve tarafların eşit sayıda temsil edildiği demokratik yapılar olarak düzenlenmeli, tavsiye değil yaptırım gücüne sahip kurullara dönüştürülmelidir.
- 6- “İş Güvenliği Mühendisliği” kavramı, çıkarılacak yeni bir yönetmelikle yeniden tanımlanmalı, 50’den fazla işçi çalıştıran sanayi işletmelerinde “tam zamanlı” İş Güvenliği Mühendisi çalıştırılması zorunlu hale getirilmeli; TMMOB’ye bağlı ilgili Odalar baştan sona etkin olarak görev almalı ve denetim işlevi üstlenmelidir.
- 7- İş yerlerinde işçi sayısına, iş yerinin niteliğine ve tehlikelilik derecesine göre iş güvenliği konusunda mesleki yeterliliği TMMOB’ye bağlı ilgili meslek odası tarafından belgelendirilmiş bir veya daha fazla mühendis görev yapmalıdır.

- 8- İş Güvenliği Mühendisleri ücret yönünden işverene bağlı olmamalıdır. İş Güvenliği Mühendislerinin ücret çizelgeleri Bakanlık ve TMMOB'ye bağlı ilgili meslek odalarıyla birlikte belirlenmelidir.
- 9- İş yeri hekimi, iş yeri sağlık memuru ve hemşirelerinin mesleki bağımsızlıkları sağlanmalıdır.
- 10- İş birliği, koordinasyon ve danışma hizmetlerinin sağlanması için ilgili meslek örgütleri, işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinin katılımıyla bir koordinasyon mekanizması oluşturulmalıdır.
- 11- İş sağlığı ve güvenliği alanındaki hizmetlerin kamusal bir hizmet olarak algılanması sağlanmalıdır.
- 12- İş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışma koşulları arasındaki nedensel ilişkileri araştırmak ve bilimsel araştırma yapacak araştırma kurumlar oluşturulmalı, eğitim kurumları bu konuda özendirilmelidir.
- 13- Güvenlik kültürü, aile kültürü ve toplumsal iş sağlığı ve kültürü bir arada oluşturulmalı ve özendirilmelidir.
- 14- Ergonomi her insanın yaşam felsefesi olmalıdır. Ergonomi, iş sağlığı ve güvenliğinin ta kendisidir. Çok bilimli bir hizmet gerektirir. Ergonomi bilincinin oluşturulması, bir devlet politikası haline getirilmelidir.
- 15- Eğitim ve öğretim müfredatı, orta öğrenimden başlanarak iş sağlığı ve güvenliği konusunu da içerecek şekilde yeniden düzenlenmeli, bütün okullarda iş sağlığı ve güvenliği eğitimi yapılmalı, üniversitelerin ilgili fakültelerinde iş sağlığı ve güvenliği kürsüleri kurulmalıdır.
- 16- İş kazaları ve meslek hastalıklarının önüne geçilebilmesi için iş yerlerinde "önce insan, önce sağlık, önce iş güvenliği" anlayışı yerleştirilmeli; iş sağlığı ve güvenliği eğitimine önem verilmeli, eğitim almamış çalışana işbaşı yaptırılmamalıdır. Eğitimler, ilgili meslek örgütleri tarafından verilmeli, bu eğitimler özerk olmalıdır. Çalışanların eğitimi, çalışma alanındaki risklere karşı bilgilendirilmeleri, risklere karşı kişisel donanımlarının uygun ve eksiksiz olması işveren tarafından sağlanmalı ve sürekli olarak denetlenmelidir.
- 17- İş sağlığı ve güvenliği önlemleri, iş yeri mekânı, teknoloji, üretimde kullanılan ham madde, üretilen ürün, ergonomi vb. konular proje aşamasında planlanmalıdır.
- 18- Üretim sürecinde kullanılan ekipmanlar ve kişisel koruyucular, ilgili standart ve mevzuata uygun olarak üretilmelidir. Bu konuda zorunlu standartlar oluşturulmalı, üretim, satış ve kullanım sırasında mutlaka denetim yapılmalıdır. Standart dışı malzemelerin piyasaya girişi ve sunumu engellenmeli ve bu konuda meslek örgütleri, TSE ve Bakanlık kanalıyla bir denetim ağı oluşturulmalıdır.
- 19- İş güvencesi ile iş güvenliğinin birbirini tamamladığı gerçeğinden hareketle, tüm çalışanlar insana yakışır "norm ve standartta" bir sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmalıdır.
- 20- Sigortasız ve sendikasız çalıştırma önlenmeli, kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınmalıdır.
- 21- Meslek hastalıklarına ilişkin çalışmalar geliştirilmeli, meslek hastalıkları hastaneleri işlevine uygun olarak yapılandırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
- 22- Ucuz iş gücü olarak görülen kadın işçilik üzerindeki tüm olumsuz uygulamalar kaldırılmalı, ürkütücü boyutlara ulaşan çocuk emeği sömürüsü ortadan kaldırılmalıdır.
- 23- Kazaların tekrarlanmasını önleyecek tedbirlerin geliştirilmesi ve sisteme kazandırılmasını hedefleyen reaktif yaklaşımlar yerine, operasyonlardaki tehlikeleri inceleyerek "nelerin yanlış gidebileceğini?" araştıran, önceden öngören, sonraki aşamada "daha başka neler olabilir" sorusuna yanıt arayan risk yönetimi yani proaktif/olay olmadan önceki önlemler yaklaşımı öne çıkarılmalıdır.
- 24- İş kazası araştırmaları gerçekçi ve güvenilir olmalıdır. İş yerlerinde kaza ve meslek hastalıklarına ait bilgiler bir veri tabanında toplanmalı, bu bilgilerden ölçme ve değerlendirme amaçlı yararlanılmalıdır.
- 25- Gerek işçi sağlığı gerekse toplum sağlığı; bireylerin pirim ödeme gücüne yüklenmeyecek bir biçimde genel bütçeden finanse edilmeli ve koruyucu sağlık hizmetleri geliştirilmelidir.
- 26- İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin sunumu için belirli işçi sayısı aranmamalı; uygulamalar devlet memurları, kendi hesabına çalışanlar, tarım kesimi gibi yaptığı iş ve çevresinden etkilenen tüm toplum kesimlerini kapsamalıdır.